

JAKAB ÁRPÁD*
CENTENÁRIUMI ÉV – 2021
100 éves a Sepsiszentgyörgyi Magyar Férfidalárda

Történeti bemutató

A *Magyar Férfidalárda* létrejöttének megértésében a történeti előzmények ismerete segíthet. Sepsiszentgyörgy városának a millenniumkor alig 6000 lakosa volt, de már akkor jelentős zenei múlttal rendelkezett. A Székely Mikó Kollégium hajdani tanára Berde Zoltán kutatásaiból lehet tudni, hogy Sepsiszentgyörgyön az első kórus a Mikó Kollégium *Harmóniája* az 1862-63-as tanévben alakult Zayzon Farkas osztálytanító vezetésével. Ez az időpont tekinthető a sepsiszentgyörgyi kórusmozgalom kezdetének. A Református Dalárda 1873-ban alakult meg, majd 1875-ben a város első vegyeskara is; ezek a kórusok a századfordulón és az azt követő első két évtizedben működtek.

Az első állandó sepsiszentgyörgyi városi dalárda 1870-1876 között alakult Zayzon Farkas tiszteletes úr vezetésével. 1875-től az Eötvös Egylet tagjaiból alakult férfikar már Mendelssohn Török bordalát és népdalokat énekelt. 1877-től vegyeskarrá kiegészítve működött a dalárda kisebb nagyobb megszakításokkal. 1888-ban újra alakult a dalárda, melynek tagjai hivatalnokok, tanárok, derék polgárok Zayzon Farkas szakképzett vezetésével.

Az Első Világháború trianoni döntés utáni változások a magyar anyanyelvet és nemzeti kultúrát veszélyeztető új környezetében szükségessé vált egy új kórus

életre hívása, amelynek neve is tükrözte, hogy hivatása ápolni, továbbvinni, fejleszteni a magyar nemzeti dalkultúrát.¹

A háború utáni években Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum kulturális programjai mellett a dalárdamozgalom éledt fel a leghamarabb és az összes előző helyi dalárdánál nagyobb lélettartamú egyesületté nőtte ki magát. A megyeszékhelyen a régebben alakult dalárda újjászervezésével kedvező körülmények között vette kezdetét a dalos mozgalom.²

Az első világháború befejezése és az azt követő impériumváltás kettészakította az Aradon 1867-ben megalakult Daláregylet hatósugarába tartozó énekkarokat. Első vezetőségét 1867. július 10-én választották meg: Ábrányi Kornél, Engesszer Mihály, Erkel Ferenc, Felsmann József, Mosonyi Mihály, Reményi Ede, Till Sándor.

A Romániában maradt kórusok vezetői (30 énekar küldöttje) 1921. november 13-án Brassóban megalakították a Romániai Magyar Dalosszövetséget (RMD), amelynek elnöke Szemlér Ferenc költő-tanár lett (1922-23), aki a brassói Római Katolikus Főgimnázium igazgatója is volt. Utóda Inczedy-Joksman Ödön (1923-44). Az újonnan alakult Dalosszövetség alapszabályzata azonos volt az Országos Dalosszövetséggel, csak kisebb hatáskörben.³ A Dalosszövetség célja: a magyar dal- és zeneegyesületek országos keretbe tömörítése, a karének, dal- és zeneirodalom ápolása, valamint különféle versenyek, karmesteri tanfolyamok, ünnepségek, hangversenyek szervezése. Könyvtárakat és kottagyűjteményeket teremtett, pályadíjakat tűzött ki, szaklapot, zeneműveket adott ki.

A Dalosszövetséghez csatlakozott az énekkarok jelentős része, így a megalakulását követő esztendőben már kerületi versenyt rendeztek Nagykárolyban. A kórusok szereplése a segesvári Petőfi-ünnepélyen az országos megemlékezés színvonalát is emelte. Az 1922. szeptemberi tordai versenyt követően került sor az első országos dalosszövetségi vetélkedőre. Időközben a szövetség székhelyét áttették Kolozsvárra, ahol Tárcza Bertalan ref. kollégiumi zenetanár, főtitkári minőségében rendszeresítette a kerületi és az országos versenyeket. 1938-ig 6 országos és számos kerületi versenyt bonyolított le a szövetség vezetősége 2268 kórus részvételével (országos versenyek: Kolozsvár, Marosvásárhely, Segesvár;

¹ Botos Ferenc: *Magyar Férfidalárda 80 éves évforduló*, Muncipiumi Művelődési Ház – Pro Kultúra Alapítvány, Sepsiszentgyörgy, 2001, 3.

² Tóth Szabolcs Barnabás: *Adatok a háromszéki dalos-mozgalom két világháború közötti történetéhez*, in Acta Siculica 2014-2015, 361.

³ Guttman Mihály: *Ünnepelt a Romániai Magyar Dalosszövetség*, in Zeneszó, 2011, 21. Évf., 10., 3.

kerületi versenyek: Bánffyhunad, Sepsiszentgyörgy, Dés, Nagyenyed, Szatmár, Dicsőszentmárton).⁴

Tárcza Bertalan kezdeményezésére az ifjúsági kórusokat is bevonták és két országos ifjúsági versenyt szerveztek (Kolozsvár, Marosvásárhely) számos közép- és két főiskolai kórus részvételével. Megjelentették a *Dalosnaptárt* (1929–31), melyben a kórusok életével kapcsolatos mozzanatok, évfordulós megemlékezéseket, a zenei fejlődést előmozdító cikkeket és számos kottamellékletet publikáltak. 1922–36 között jelent meg a Dalosszövetség *Magyar Dal* c. hivatalos lapja, mellyel párhuzamosan jelent meg az egyetlen évfolyamot megért *Magyar Dalárdák Lapja* Fövenyessy Bertalan szerkesztésében (Nagyenyed, 1923).

1927-től az énekkari munka fellendítésére, a karvezetők továbbképzésére a szövetség rendszeresítette a karnagyképző tanfolyamokat, amelyeken az akkori zenei élet legjobb szakembereinek egy csoportja adott elő zeneelméletet, karvezetést, esztétikát stb. (Domokos Pál Péter, Gokler Antal, Nemes Elemér, Rezik Károly, Szeghő Ferenc, Tárcza Bertalan, Veress Gábor, Zsizsmann Rezső). A Dalosszövetség kapcsolatot ápolt román és német kórusokkal is. A legnagyobb gondot az énekkarok kottával való ellátása jelentette; 1928-ban 106, 1930-ban 128, 1934-ben 190, később még több együttes igényeinek kellett eleget tenni. Sajnos az akkori vezetőség maradi és sekélyes művészetszemlélete, konzervativizmusa érvényesült, mellőzve az igazi népi zene felkarolásának időszerű feladatát, egyre élesebb ellentétbe került az újabb nemzedék Bartók és Kodály művészetét valló és vállaló eszmei úttörőivel.

A második világháború alatt az énekkarok működése szinte leállt, főleg Dél-Erdélyben. Döntő fordulatot jelentett, amikor 1948 februárjában a Dalosszövetség élére Nagy István karnagy (1907-1983), a kolozsvári Zeneművészeti Főiskola akkori igazgató-professzora került, aki a népzene, az európai klasszikus és modern muzsika lelkes híve volt. Új vezetőség többi tagjai: alelnöknek Jagamas János (1913-1997) népzene tudóst, főtitkárnak Kostyák Imre zenetanárt, titkárnak Benkő András zenetörténészt választották. Ettől kezdve a karnagyképzés, kottakiadás, dalosversenyek szervezése a Zeneművészeti Főiskola körébe került, korszerű alapokat biztosítva a szövetség tevékenységének. Az új idők szellemét tükröző célkitűzésekkel összhangban a szövetség felvette a „Bartók Béla Dalosszövetség” elnevezést. Megkezdte az igazi népi zene forrásait felhasználó kórusművek kiadását s rendszeres műsorra tűzését. 22 új népi énekkart állított fel rövid három hónap alatt, és további 21 kórus részvételével újjászervezte a tordai kerületet. 1948 nyarán a Zeneművészeti Főiskola tanárainak közreműködésével csaknem 100 hallgatót

⁴ v.ö. Tárcza Bertalan: *A Romániai Magyar Dalosszövetség*, Erdélyi Magyar Évkönyv, Brassó 1937. 86–88.; Benkő András: *A Romániai Magyar Dalosszövetségről*, Művelődés 1970/9., in <https://lexikon.kriterion.ro/szavak/635/>, 2021.03.25.

készített elő az énekkarok új szellemű vezetésére, a népi alapokon nyugvó dalkultúra fellendítésére.⁵ Sajnos 1949-ben az államosítás időszakában a dalosszövetség megszűnt. A művelődés országos újjászervezésével és a Művelődési Otthonok rendszerének kiépítésével az énekkarok, mint népi, az egyházi, szakszervezeti, üzemi, iskolai kórusok folytatták tevékenységüket művelődési házak, templomok, klubok, üzemek, gyárak, iskolák keretében.

A sepsiszentgyörgyi *Magyar Dalárda* (akkori nevén) 1921. február 1-én alakult, tagjai helybéli és környékbéli iparosok, kereskedők, értelmiségiek (kántor, tanító, vezetőember) összesen 45 rendszeres taggal. A „Férfi” kiegészítő nevet 1945 után kapta. Érdekességként megemlítem, hogy ugyanabban az évben jött létre a *Románia Magyar Dalosszövetség*.

A dalárda egyesülete 1921. október 26-án tartott alakuló közgyűlésén megfogalmazott szabályzat alapján az egyesület eredeti célja: „karéneklés útján benső örömet és tisztult szórakozást szerezni és ez által a szív nemesítése, a közművelődés fejlesztése, a jótekonyság gyakorlása” volt. Ezt a célkitűzést később a következőkkel egészítették ki: - „Megfogyva bár, de törve nem! Célunk ma is az, hogy amíg erővel, egészséggel, hanggal bírjuk – őrizzük, ápoljuk drága anyanyelvünket, nemzeti kultúránkat, ezzel is gátat vetve mindennemű lemorzsolódásnak, beolvadásnak.”

Mottója (Jeligéje):

„Székely, egyesülj a dalban, / Benne vigasz, benne balzsam. /

A testvér szív összedobban, / Megtanul szeretni jobban.

Arra, aki dalol múltjáról, / Szebb jövőndő hite tárul.”

Versét: I. Szász Béla – tanár írta, illetve zenéjét: dr. Keresztes Károly – ügyvéd, zeneszerző, hegedűművész, komponálta.

A zászlót, melyen megtalálható az eredeti jelige, 1927-ben rendelték meg Keöpeczi Sebestyén József heraldikustól, 1928-ban avatták és kultúrtörténeti ereklyének számít, a rúdját arany és ezüst szegekkel verették ki a tagok és pártfogók. 1969-től kezdve már nem lehetett az eredeti jeligét énekelni, később kottája is elveszett, így hát Holló Ernő (költő) újraírta szövegét, László Attila (zenetanár, zeneszerző) pedig zenéjét:

„Dalolj, dalolj, dalolj, a dallal szebb az élet!

Dalolj, dalol, dalolj, a dal megtisztít, felemel.”

A Sepsiszentgyörgyi Magyar Dalárda intenzív munkája nyomán alakult ki a többi városi szervezet keretében is az énekkari mozgalom. Ennek következtében a

⁵ v.ö. Tárca Bertalan: *A Romániai Magyar Dalosszövetség*, Erdélyi Magyar Évkönyv, Brassó 1937. 86–88.; Benkő András: *A Romániai Magyar Dalosszövetségről*, Művelődés 1970/9., in <https://lexikon.kriterion.ro/szavak/635/>, 2021.03.25.

20-as években a háromszéki dalárdák, dalkörök kiváló helyezést értek el és a második helyen szerepeltek Kolozs-megye után.

A dalárda kibontakozásának, aranykora az 1921-es alakulástól a Második Világháború végéig számítható. Második korszakában a háború okozta visszaesés, az 1944-1969 közötti viharos évek, útkeresés, sok buktató, elbizonytalanodás, gyakori apró megszakítás jellemezte a dalárda munkáját. A harmadik időszak, 1969-1989 decembere között elhozta a kórus talpra állását, ekkor újrászerveződött, felvirágzott és némileg fiatalodott, annak ellenére, hogy a diktatúra ráerőszakolt repertoárpolitikája is rányomta bélyegét. Végül, 1989 decemberétől kezdve napjainkig a dalárda újra szabadon énekelhetett, fejlődhetett, repertoárja tovább gazdagodott, főleg vallásos és magyar szerzők műveivel. Ez utóbbi korszaka sajnos egyben a kiöregedés ideje is lévén, hogy ma ritka az a fiatal, aki önkéntesen szeretne a kórusban énekelni.⁶

A dalárda 1932-ben

A dalárda eddigi karnagyai: – Hatvani Lajos, tanár (1921-1925); – Beör Kálmán, kollégiumi tanár (1921-1922), helyettes karnagya: Zayzon Ferenc, tanár (1922, Kecskmét); – Király Lajos, tanár (1922-1923); – Mirtse Dénes, református kántortanító (1923-1933); – Bágya András, zenetanár, zeneszerző (1933-1935); – Benedek Kálmán, zenetanár, orgonaművész (1935-1936); – Ferencz Jenő, római katolikus kántortanító (1936-1967); – Albu Lajos, kántortanító (1967-1968); – Ferencz Jenő, római katolikus kántortanító (1968-1972); – László Attila, Nagy István és Pro Urbe díjas, karnagy, zenetanár, zeneszerző (1972-2014); – 2014. október 18.-tól Jakab Árpád, Jagamas János díjas karnagy, zenepedagógus.

⁶ Botos Ferenc: *Magyar Férfidalárda 80 éves évforduló*, Muncípiumi Művelődési Ház, Pro Cultura Alapítvány, Sepsiszentgyörgy, 2001, 3-5.

Kiemelkedő események és teljesítmények

A Magyar Dalárda 1921-1944 közötti időszak fontos eseményei a zászlóavató ünnepség (1928) és a Háromszéki Dalos-bizottság megalakulása (1944). Ebben az időszakban négy fontosabb díjat kapott a dalárda: Kolozsvári Dalosverseny III. díj (1923); – Marosvásárhely III. díj és ezüst serleg (1925); – Segesvár ezüstserleg (1928).

1944-1969 között különféle neveken és más-más kórusokkal (vállalati) egybeolvasztva szerepelt a dalárda.

1969-1989 közötti időszak legfontosabb eseménye a kórus fennállásának 60. évfordulója (1981). Fontosabb kitüntetése Országos III. helyezés (Szeben, 1985).

1989 után szerepelt a város történelmi, kulturális, egyházi ünnepein, évente megtartotta állandó koncertjeit és közösségi programjait, valamint részt vett minden évben legalább öt-hat kórustalálkozón és fesztiválon. Rendszeresen bekapcsolódott a missziós-, szórványprogramokba. Amint lehetőség nyílt külföldi fellépésekre testvérkapcsolatokat alakított ki magyarországi kórusokkal is (pl. I. Bortal Világfesztivál, Pécs - 1993). Említésre méltóak az önálló kezdeményezések: a *Magyar Kultúra Napja*; a *Zene Világnapja* megünneplése Sepsiszentgyörgyön is.⁷ Misszió-, szórványprogramok: (Kalotaszegi Inaktelke, Déva, Vajdahunyad - 2019).

1995-től tagja a *Romániai Magyar Dalosszövetségnek*.

2014-től pedig a *Száztagú Székely Férfikórusnak*, melynek még tagjai: a székelyudvarhelyi *Székely Dalegylet Férfikórusa*, a *Gyergyószentmiklósi Ipartestület Férfikara*, a *Csikborzsovai Férfikórus*, a *Marosszéki Harmónia Dalcsoport*.

A *Száztagú Székely Férfikórus* egy nagyreményű, de ez idáig még rövid életűnek mondható összesített kórus. Az ötlet 2013-ban pattant ki: a meglévő és nagy kultúrával rendelkező erdélyi (székelyföldi) férfikórusok találkozzanak gyakrabban, tanuljanak közös kórusműveket és énekeljenek együtt. A sok-sok éve ismerős jó kapcsolatot ápoló három nagy hagyományú (székelyudvarhelyi, sepsiszentgyörgyi, gyergyószentmiklósi) mellé bekerült a fiatal csikborzsovai daloscsapat, így kerekedett ki száztagúra.

2014 nyarán volt az első táborozás ezt követte bemutatkozás két helyszínen: Csíkszépvízen és Csíkszeredában.

2015 tavaszán a sepsiszentgyörgyiek voltak a házigazdák. Ekkor került sor a kézdivásárhelyi bemutatkozásra: a Gábor Áron szobor tövében énekelt a nagyszabású férfikórus.

⁷ Botos Ferenc: *Magyar Férfidalárda 80 éves évforduló*, Municipiumi Művelődési Ház – Pro Kultúra Alapítvány, Sepsiszentgyörgy, 2001, 8-9.

2016 tavaszán a gyergyószentmiklósi közönségnek mutatkozott be az összesített férfikórus. Ez évben felgyorsultak az események: - júniusban Csíkborzsován, majd Fehéregyházán, a Petőfi emlékünnepeken emlékezetes, szép és gazdag műsor keretében szerepelt a száztagú dalárda; októberben, a csíksomlyói Kegyetemplomban, valamint Marosvásárhelyen a Maros Művészegyüttes színpadán énekeltek. Az egyesített kórus számára a koronát a 2016-os csíkszeredai fellépés tette fel. Az adventi koncerten szerepelt először a nemrég csatlakozott Marosszéki Harmónia Dalcsoport. Ettől kezdve elmondhatjuk, hogy igazi székely férfikórusról van szó, a székelység minden régiója képviseltette magát.

2017 júniusában a Székelyudvarhelyiek voltak a házigazdák, így a helyi közönség is megismerhette a székely férfidalosokat.

2018-ban újból Csíkborzsován sikerült megszervezni a találkozót. Az év utolsó közös adventi koncertje a Száztagú Székely Férfikórusnak Kézdivásárhelyen volt.

2019-ben Marosvásárhelyen szerveződött meg a Száztagú Székely Férfikórus Találkozó. A gálaműsor a város Kultúrpalotájában volt bemutatva.

Ezek az éves találkozók három naposak (péntek, szombat, vasárnap): közös próbákat, étkezéseket, énekléseket, kirándulást (a helyhez közeli történelmi jellegzetességek megtekintése) foglalnak magukba. A találkozó csúcspontja a szombat esti gálaest, melyen az összesített férfikar bemutatja a közös műsorát. A kórusműveket a férfikórusok karnagyai egymást váltogatva vezénylik. Vasárnap különböző felekezetű templomokban a tagkórusok saját műsorukkal mutatkoznak be.

A Magyar Férfidalárda kapcsolatai: Füleki Férfikar, Mezőkeresztesi Aranykalász Férfikar, Kőbányai Férfikar, Péceli Férfikar, Péti Férfikar, Siófoki Férfi Dalkör Egylet, Kovásznai Férfikórus, Székelytamásfalvi Férfi Dalárda.

A Magyar Férfidalárda legkiemelkedőbb teljesítményei a két minősítő hangversenyen *Arany* fokozat megszerzése: Sepsiszentgyörgy – 1997 – RMD, Szováta – 2019 – KÓTA.

A dalárda jelenlegi helyzete

A Magyar Férfidalárda Sepsiszentgyörgy Városi Tanácsához tartozó „Kónya Ádám” Művelődési Ház égisze alatt működik, és 2018-tól újra van önálló jogi személlyel rendelkező egyesülete. A Dalárda repertoárját meghatározza nemzetünk, népünk nyelvápolása, ugyanakkor vallásos, világi-klasszikus művek, bordalok, huszár-katonadalok, népdalfeldolgozások is jellemzik. Jelenleg a Magyar Férfidalárda a Kónya Ádám Művelődési Ház égisze alatt működik 28 taggal, akik zenekedvelő értelmiségiek és szakemberek. A másfél órás próbák hetente két alkalommal zajlanak. Az elmúlt 6 év alatt 4 új taggal gyarapodott a dalárda. Véleményünk szerint a nagy múltú Magyar Férfidalárdának nagy szüksége lenne újabb tagokra, akik tovább vihetik a dalárda zászlóját, énekes jókedvét, tradícióit.

Idén Centenáriumot ünnepel a dalárda, melynek tiszteletére emlékkönyv készül. Az ünnepi hangversenyre 2021. szeptember 11-én kerül sor. Reméljük, a járványügyi helyzet megengedi, hogy testvér- és vendégkórusainkkal együtt ünnepelhessünk.

A Sepsiszentgyörgyi Magyar Férfidalárda zászlótörténete

A zászló 1928-ban készült, úgy a tervezést, mint a kivített remekműnek mondható. Tervét Keöpeczi Sebestyén József, európai hírű címerművész heraldikus készítette, a himzést a nagyajtai Réthy-lányok (Erzsébet és Irma), az aranyműves munkát a brassói Gräfft cég emberei végezték. Stílusa Bethlen Gábor fejedelemudvarának formakincseire utal. Egyik oldala kék, a másik fehér, hossza szélességének kétszerese.

A kék oldal közepén gyümölcs koszorú fogja körül az ovális fehér korongot, mely a dalárda aranybetűs jelmondatát: „Székely egyesülj a dalban” foglalja magában. A jelíges fehér korong a dalárda jelvényét övezi. Ez egy kissé jobbra forduló virágos pruszlikos, fehér kötényes, sötétkék fersinges, fehér inges, nyakán kláris gyöngyös, koszorúba kötött hajú barna székely leány, amint felemelt kezeire és a mellette levő virágokra szállt pacsirtákat énekelni tanítja.

A zászló minkét oldalának kerete a fejedelem kori úri himzés motívumaival van díszítve. A zászló mezője arany lángnyelvekkel van bekerítve. A fehér oldal közepét két címerpajzs foglalja el. A jobboldalon levő pajzs kék mezőjében ragyogó arany nap-arc és tőle balra fogyó, ezüst félhold lebeg (ez a székelyek ősi nemzeti címere). A baloldali kék pajzs Sepsiszentgyörgy város címerét foglalja magában.

A címerpár alatt arany bélésű és szegésű kék szalag lebeg, melyen nagy aranybetűkkel a dalárda neve és alapítási éve szerepel. A pajzsokat cser- és babérág

díszíti. A zászló ezen arany lángnyelvekkel díszített fehér oldalát is díszes stilizált vörös szegfűből és kék búzavirágból font keret veszi körül. A zászló két szögletében kék-sárga csíkok szimbolizálják az állam iránti hűséget. A zászló arany rojttal van beszegve és öt pár kék-arany sodrású zsinórral van a rúdra erősítve.

A zászlórúd arany vörösre fényezett juharfa, a lándzsa csúcsa kézzel domborított ezüst, egyik oldalán a székely nemzet címerpajzsával, a másikon a dalárda nevének kezdőbetűiből alakított monogram, aranycser és babérággal övezve. A lándzsa csúcsának csőszerű ezüstnyelére a dalárda tisztviselőinek és választmányi tagjainak nevei vannak bevésve. A zászlórúd összeillesztésénél ezüst abroncspár szerepel, amelyre a dalárda tagjainak nevei vannak felvésve. A rúd arany és ezüst zászlószögekkel van kiverve (401 darab), a szögek a Bethlen Gábor kori erdélyi címerpajzsot utánozzák és a beverők nevei vannak rájuk vésve.⁸

A Sepsiszentgyörgyi Magyar Férfidalárda zászlója képekben

A zászló kék és fehér oldala

A teljes zászló

⁸ Botos Ferenc: *90 éves a Sepsiszentgyörgyi Magyar Férfidalárda*, Kónya Ádám Művelődési Ház, Sepsiszentgyörgy, 2011, 7-8. old.

A zászló címerei

A lándzsa minkét oldalról

A zászlórúd összeillesztése ezüst abroncspárral, a Bethlen Gábor kori erdélyi címerpajzsot utánzó arany és ezüst szögekkel veretes nevek

A SEPSISZENTGYÖRGYI MAGYAR FÉRDIDALÁRDA YOUTUBE FELVÉTELEIBŐL

<https://www.youtube.com/channel/UCxvFlAWS6jABFWWx6D0vrkQ>

1.

Giuseppe Verdi: Nabucco – A zsidó rabszolgák kara (III. felv.) **(3:00)**

2.

Wolfgang Amadeus Mozart: A varázsfuvola – Bűvös csengettyű **(2:39)**

3.

Avasi Béla: Áldjad én lelkem **(2:05)**

(Csíkborzsova, 2016)